

Asia: VN/7088/2026-VNK-7

Lausuntopyyntö työryhmäraportista: EU:n monivuotisen rahoituskehysten 2028-2034 kumppanuussuunnitelman hallintorakenteen valmistelu

Lausunnonantajan lausunto

Yleiset näkemykset työryhmäraportista

Työryhmäraportti luo perustan tulevan kumppanuussuunnitelman valmistelulle. Keski-Suomen liiton näkemyksen mukaan suunnitelmassa onnistumista tulee arvioida sen perusteella, kuinka hyvin se vahvistaa alueiden kehittämisedellytyksiä, Suomen kilpailukykyä ja EU-rahoituksen vaikuttavaa hyödyntämistä.

Työryhmä on keskittynyt tarkastelemaan kumppanuussuunnitelman valmistelun ja toimeenpanon yhteensovitusta valtioneuvoston tasolla. Tämä on ymmärrettävää tilanteessa, jossa Euroopan komissio esittää isoa muutosta ohjelmaperusteiseen EU-rahoitukseen. Työryhmän kokoonpanon vuoksi raportti korostaa valtiorakenteen näkökulmaa ja se tunnistaa vain pintapuolisesti Euroopan unionin kumppanuuden ja monitasoisen hallinnon periaatteet.

Työryhmä kiinnittää paljon huomiota välittävien toimielinten määrään. Rakenteita on aina arvioitava myös asiakkaiden ja toiminnan tuloksellisuuden näkökulmista. Vaikuttava ja oikea-aikainen investointi- ja kehittämistoiminta tarvitsee riittävät viranomaisresurssit alueilla. Sekä alue- ja rakennepolitiikan rahastoissa että maaseuturahastossa päätökset on tehty ja tehdään parhaillaankin lähellä investoijia, kehittäjiä ja tulosten tekijöitä. Läheisyysperiaate tukee näin toimenpiteiden tuloksellisuutta ja vaikuttavuutta.

Hallinnon yksinkertaistamisen tavoite on erinomainen silloin, kun se tarkoittaa varojen käytön sujuvoitumista tuen saajille. Yksinkertaistamista ei kuitenkaan voi toteuttaa alueellisen vaikuttavuuden tai aidon kumppanuuden kustannuksella. Mitä joustavampi ja tulosperusteisempi EU-rahoituksen malli on, sitä enemmän se edellyttää vahvaa alueellista omistajuutta, toimeenpanokykyä, tilannekuvaa ja strategista vastuuta.

Toimivien ratkaisujen rakentamiseksi on välttämätöntä, että hallintorakenne valmistellaan avoimesti ja tiiviissä vuorovaikutuksessa tärkeimpien sidosryhmien kanssa.

Näkemykset kansallisen ja alueellisen kumppanuussuunnitelman valmistelusta (esim. aikataulu, menettelyt, kumppanuuslähestymistapa, säädösvalmistelu, suunnitelman rakenne)

Keski-Suomen liitto pitää tärkeänä, että Suomen kansallisen ja alueellisen kumppanuussuunnitelman kumppanuusvalmistelu käynnistetään ripeästi. Komission asetusehdotuksen COM (2025) 565 artiklan 6 mukaan kumppanuussuunnitelman valmistelu tulee tehdä monitasoisen hallinnon ja alhaalta ylöspäin suuntautuvan lähestymistavan mukaisesti. Tähän asti Suomen valmistelu on ollut vain valtion sisäistä ja ylätasolla tapahtuvaa, mikä on sekä asetusehdotuksen että Suomen eduskunnan tahdon vastaista.

Kumppanuus

Suomen kumppanuussuunnitelman valmisteluun on viipymättä otettava mukaan maakuntien liitot, jotka kuntayhtyminä täyttävät monitasoisen hallinnon vaatimuksen ja joiden kautta myös paikallishallinnon toimijat tulevat edustetuiksi. Maakuntien liitot aluekehityksestä vastaavina viranomaisina kokoavat yhteen alueensa toimijoita ja tuovat sitä kautta kumppanuussuunnitelman valmisteluun alhaalta ylöspäin suuntautuvan näkemyksen. Maakuntastrategiat ja -ohjelmat kokoavat alueellisen kehittämisen näkemyksen, jonka pohjalta EU-rahoitusta kohdistetaan alueellisesti tärkeimpiin kehittämiskohteisiin. Maakuntien liittojen koordinoimat maakunnan yhteistyöryhmät tuovat yhteen alueen kunnat, valtion viranomaiset sekä alueen kehittämisen kannalta keskeiset järjestöt ja kansalaisyhteiskunnan toimijat.

Maakuntien liittojen tulee olla edustettuina kaikissa keskeisissä valmisteluryhmissä, sihteeristöissä, alatyöryhmissä ja muissa kokoonpanoissa, joissa valmistellaan kumppanuussuunnitelman sisältöä, rakennetta, hallintoa ja toimeenpanoa koskevia linjauksia. Tämä koskee sekä suunnitelman strategista että teknistä valmistelua, kuten lukurakennetta, rahoituksen kohdentamisperiaatteita, indikaattoreita, tietojärjestelmiä, lainsäädäntöä ja toimeenpanon vastuita.

Maakuntien liitoilla on vahva rooli alueensa kehittämisen tarpeiden ja kehitysedellytysten tunnistajana sekä aluekehittämisen toimeenpanijana. Maakuntien liittojen osaamisen hyödyntäminen on välttämätöntä, jotta Suomen kumppanuussuunnitelmasta muodostuu vaikuttava ja suunnitelman tulostavoitteet vastaavat oikeisiin kehittämistarpeisiin.

Kumppanuussuunnitelman rakenne

Lukurakenteen valmistelu on yksi kiireellisimmistä tehtävistä. Maakuntien liittojen ja muiden sidosryhmien tulee olla mukana heti alussa lukurakenteen muodostamisessa. Työryhmäraportti antaa ymmärtää, että kumppanuusvaihe käynnistyy vasta kun lukurakenne on lyöty lukkoon. Tällainen rikkoisi vakavasti monitasoisen hallinnon periaatetta.

Suunnitelman rakenteessa täytyy olla aluekehittämisen luku tai lukuja. Aluekehittämisen lukujen valmistelusta ja toimeenpanosta vastaava hallintoviranomainen tulee olla työ- ja elinkeinoministeriö, jonka tulee perustaa lukujen valmisteluun tarkoituksenmukaisen määrän alatyöryhmiä kumppanuusperiaate huomioiden. Näissä alatyöryhmissä tulee olla mukana aluekehittämisestä vastaavina viranomaisina maakuntien liitot.

Maakuntien liitot pitävät kumppanuussuunnitelman vaikuttavuuden lähtökohtana sitä, että suunnitelman lukurakenne laaditaan aidosti aluelähtöiseksi. Kasvu, uudistuminen, yritysten investoinnit, TKI-toiminta, osaamisen kehittäminen, työllisyys ja maaseudun elinvoima toteutuvat alueellisissa ja yliaalueellisissa ekosysteemeissä. Kumppanuussuunnitelman aluekehittämisen toimien tulee mahdollistaa sekä maakuntakohtainen strateginen kohdentaminen että maakuntien välinen yhteistyö.

Kumppanuussuunnitelman on mahdollistettava riittävä alueellinen joustavuus ja huomioitava alueiden rooli kasvun ja innovaatioiden moottorina. Kumppanuusperiaatteen tulee tarkoittaa aitoa yhteissuunnittelua, jossa maakuntien liitot ja kaupungit osallistuvat priorisointiin ja resurssien kohdentamiseen, valmisteluun ja seurantaan. Kaupungit ovat innovaatio-, osaamis- ja investointiympäristöjä, minkä vuoksi niiden rooli tulee tunnistaa myös kumppanuusrahaston strategisina toteuttajina eikä pelkästään rahoituksen hakijoina.

Kumppanuussuunnitelman tulee olla strateginen, mutta riittävän joustava, jotta se ei ohjaa rahoitusta liian kapeasti tai sulje pois alueellisesti merkittäviä kehittämiskokonaisuuksia.

Kestävällä kaupunkikehittämisellä ja Leader-toimintaryhmillä on oltava selkeät kokonaisuudet sekä vastuu sisältöjen valmistelusta ja toteutuksesta.

Säädösvalmistelu

Avoimuus ja vuorovaikutteisuus ovat tärkeitä myös säädösvalmistelussa, jotta sääntelystä tukee toimivaa ja kehittämistoimintaa edistävää. Maakuntien liittojen, elinvoimakeskusten, kaupunkien ja tuensaajien käytännön kokemus ja kehittämis ehdotukset on hyödynnettävä kattavasti alusta alkaen.

Kumppanuusrahaston tavoitteiden huomiointi ja painottaminen kumppanuussuunnitelman valmistelussa

Maakuntien liitot ovat yhdessä valmistelleet kumppanuussuunnitelman aluekehittämisen sisältöjä ja kulmakivitoimenpiteitä alueiden tarpeisiin perustuen. Valmistelun tehokkaan etenemisen varmistamiseksi tätä tehtyä työtä tulee hyödyntää.

Liitot korostavat, että kasvu ei synny irrallaan alueista. Kasvu syntyy alueellisissa ja alueiden yhteisissä ekosysteemeissä, joissa kunnat, yritykset, korkeakoulut, tutkimusorganisaatiot, oppilaitokset, kehittämisyritykset, järjestöt ja muut toimijat rakentavat uutta osaamista, investointeja, yritystoimintaa ja työllisyyttä. Maakuntien liitot kokoavat näitä toimijoita yhteen ja kytkevät alueiden kehittämistarpeet kansallisiin ja EU-tason tavoitteisiin.

Maakuntien liitot pitävät hyvinä kumppanuussuunnitelmalle asetettuja tavoitteita talouskasvun vahvistamisesta, uudistumisesta ja EU-rahoituksen mahdollisimman vaikuttavasta hyödyntämisestä. Raportin näkemys siitä, että suunnitelmassa tulee painottaa talouskasvua vahvistavia investointeja ja uudistuksia, on kannatettava. Suomessa koheesiopolitiikan rahoitus on merkittävä kasvun ja kilpailukykyyn väline: sillä tuetaan yritysten investointeja, TKI-toimintaa, osaamisen kehittämistä, puhdasta siirtymää, pk-yritysten uudistumista, alueellisia innovaatioekosysteemejä ja paikallista elinvoimaa. Alueiden kehityserojen kaventaminen ei ole talouskasvun vastakohta, vaan edellytys koko Suomen potentiaalin hyödyntämiselle.

Kumppanuusrahaston tavoitteita painotettaessa tulee huomioida ainakin seuraavat kokonaisuudet:

a) Kumppanuussuunnitelman tulee vahvistaa alueellisia TKI- ja innovaatioekosysteemejä. Suomen kansalliset TKI-tavoitteet eivät toteudu ilman alueilla toimivia korkeakouluja, tutkimusorganisaatioita, ammattikorkeakouluja, pk-yrityksiä ja yritysveroisia kehittämisympäristöjä. Rahoituksen tulee tukea koko innovaatioketjua ideasta pilotointiin, käyttöönottoon, kaupallistamiseen ja teolliseen mittakaavaan.

b) Suunnitelman tulee tukea pk-yritysten investointeja, tuottavuutta ja uudistumista. Kaikki alueellinen uudistuminen ei perustu huipputeknologisiin läpimurtoihin, vaan usein ratkaisevaa on

yrittäjien kyky ottaa käyttöön uutta teknologiaa, kehittää tuotantoaan, parantaa tuottavuuttaan, monipuolistaa toimintaansa ja vastata muuttuviin markkinoihin. Kumppanuusrahaston tulee olla saavutettava myös pienille ja keskisuurille yrityksille sekä toimijoille, joilla ei ole suurten organisaatioiden hallinnollisia resursseja.

c) Vihreä ja digitaalinen siirtymä tulee toteuttaa alueellisesti oikeudenmukaisesti. Siirtymästä on muodostettava alueille mahdollisuus: uusia investointeja, työpaikkoja, paikallista arvonlisää, yritysten uudistumista ja uusia palvelumalleja. Jos siirtymä näyttäytyy alueilla vain kustannuksina, rajoitteina tai ulkoa asetettuina velvoitteina, se heikentää luottamusta ja vähentää politiikan hyväksyttävyyttä.

d) Suunnitelmassa on huomioitava osaaminen, työllisyys ja työvoiman saatavuus. Työvoimapula, osaamistarpeiden muutos, väestön ikääntyminen ja erilaiset koulutuspolut vaikuttavat suoraan kasvun edellytyksiin. Kumppanuussuunnitelman tulee tukea kuntien työllisyysvastuuta, alueellisia osaamisratkaisuja, jatkuvaa oppimista ja yritysten osaajatarpeisiin vastaamista.

e) Suunnitelman tulee tunnistaa maaseudun, kaupunkien ja erilaisten alueiden kehityspotentiaali. Maaseudun elinvoima, palvelut, yrittäjäsektorin monipuolistaminen, paikalliset innovaatioekosysteemit, Leader-toiminta ja saavutettava rahoitus ovat olennaisia koko Suomen alueellisen tasapainon ja kokonaisturvallisuuden näkökulmasta. Kaupungit puolestaan ovat keskeisiä innovaatioekosysteemien, korkeakouluyhteistyön, kestävän kaupunkikehittämisen ja kansainvälisen kilpailukykyyn alustoja. Näitä ei tule tarkastella toisistaan irrallisina, vaan toisiaan täydentävinä kehittämisympäristöinä.

f) Kumppanuussuunnitelman tulee vahvistaa resilienssiä ja kokonaisturvallisuutta pitkäjänteisesti. Kumppanuusrahastoa ei tule rakentaa ensisijaisesti äkillisiin kriiseihin reagoivaksi kriisirahastoksi. Tehokkain kriisinkestävyys syntyy ennakoivasta ja pitkäjänteisestä alueiden elinvoiman, yrittäjäsektorin, osaamisen, saavutettavuuden, huoltovarmuuden ja yhteiskunnan uudistumiskyvyn vahvistamisesta.

Rahoituksen kohdentamisessa tulee huomioida maakuntien erilaiset lähtökohdat ja kehityshaasteet. Päätöksiä ei voi perustaa valtakunnallisiin tai suuralueiden keskiarvoihin, vaan maakuntatasoiseen tilannekuvaan ja alueiden omiin strategisiin painotuksiin.

Raportissa tunnistetaan muuttuneen turvallisuusympäristön vaikutukset, itäisten raja-alueiden erityistilanne, pohjoisten harvaan asuttujen alueiden merkitys sekä turvallisuuden, huoltovarmuuden, resilienssin ja alueellisen elinvoiman väliset yhteydet. Näitä näkökulmia on perusteltua tarkastella koko Suomen aluekehityksen näkökulmasta. Toimiva ja monikeskuksinen aluerakenne, alueellisesti hajautunut tuotanto, logistiset verkostot, energiaomavaraisuus sekä maa- ja elintarviketalouden toimintaedellytysten turvaaminen vahvistavat Suomen kykyä vastata sekä talouden että turvallisuuden häiriötilanteisiin.

Kumppanuussuunnitelman valmistelussa on huomioitava erot kumppanuusrahaston ja kilpailukykyrahaston tavoitteissa. Työryhmä esittää kumppanuusrahastoon rajattua määrää laajoja kulmakivitoimia. Jos molemmat rahastot tukevat vain suuria investointi- ja kehittämiskokonaisuuksia, millä rahoituksella jatkossa tuettaisiin esimerkiksi korkeakoulujen, tutkimuslaitosten ja yritysten TKI-hankkeita tai alueellisten innovaatioekosysteemien rakentamista?

Välittävien toimielinten arviointi

Tuen hakijoille päätöksenteon ennakoitavuus, saavutettavuus ja nopeus ovat laatutekijöitä, jotka vaikuttavat suoraan kehittämistyön tuloksiin ja vaikuttavuuteen. Välittävien toimielinten palvelujen laatu ja sujuvuus heijastuvat tuen hakijoiden kustannuksiin, riskienhallintaan, kehittämishalukkuuteen, mahdollisuuteen toteuttaa toimenpiteet oikeaan aikaan ja ennen kaikkea tavoiteltujen hyötyjen saavuttamiseen. Palvelumittareiden tulisi olla tärkeä osa nykyisten välittävien toimielinten toiminnan arviointia ja tulevan hallintorakenteen suunnittelua. Välittäviä toimielimiä tulisi arvioida asiakasmittareiden avulla, joita ovat esimerkiksi asiakastyytyväisyys, keskimääräinen käsittelyaika, hankkeiden käynnistymisen viive ja varojen vuosittainen sidonta-aste. Tunnusluvuissa on merkittäviä eroja toimielinten kesken. EURA2021-järjestelmä mahdollistaa tietojen kokoamisen.

Tulosperusteisuus

Tulosperusteisuuden rinnalla tulee säilyttää riittävä joustavuus, jotta myös innovatiiviset ja pitkälle tulevaisuuteen tähtäävät kehittämistoimet ovat mahdollisia. Tulosperusteinen malli voi ohjata matalariskisiin ja nopeasti mitattavia tuloksia tuottaviin toimenpiteisiin. Tällaisella olisi kauaskantoiset, kielteiset seuraukset Suomen innovaatiokilpailukykyyn.

Käsitteiden määrittely

Raportissa käytettävä käsite ”kulmakivitoimi” on suomen kielelle ja asiayhteydelle vieras. Jos sitä kuitenkin jatkossa käytetään, käsite tarvitsee täsmällisen määrittelyn.

Peräaho Pirjo
Keski-Suomen liitto